

Ірина Миколаївна Пяткова, заст. директора НБ УПА
ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УПА

Основним завданням для бібліотек вищих навчальних закладів на сучасному етапі є інформаційне забезпечення розвитку освіти і науки, розробка і втілення такої інноваційної політики, яка спрямована на створення умов для входження до глобального інформаційного простору з конкурентоспроможними інформаційними продуктами та послугами. Саме такий шлях обрала Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії (УПА), заснована у 1958 р. як бібліотека Українського заочного політехнічного інституту. У цьому році академія і бібліотека відмічають своє 55-річчя. УПА – єдиний в Україні вищий навчальний заклад ІУ рівня акредитації, який готує інженерів-педагогів для професійно-технічних навчальних закладів, фахівців виробництва та сфери побуту. Діяльність бібліотеки завжди була спрямована на інформаційне забезпечення та підтримку навчально-виховної та науково-дослідницької роботи академії. Сьогодні рівень усіх напрямків роботи бібліотеки відповідає сучасним вимогам, які пред'являються до наукових бібліотек вищих навчальних закладів. Бібліотека бере активну участь у побудові єдиного інформаційного середовища академії, створюючи умови для підвищення якості інформаційного обслуговування професорсько-викладацького складу, студентів, аспірантів і співробітників академії на базі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Автоматизація основних технологічних процесів на основі АБІС «ІРБІС-64», стрімке вторгнення Інтернет-технологій в практику роботи бібліотеки в останнє десятиліття призвели до радикальних змін усіх напрямів діяльності, створили умови для швидкого, якісного, комфортного обслуговування користувачів, своєчасного задоволення їх інформаційних запитів, появи нових видів комунікаційних послуг. Результатом цих процесів стала зміна назви бібліотеки у 2010 р. на «Наукова бібліотека УПА».

Основною метою діяльності бібліотеки, що визначена у «Концепції розвитку Наукової бібліотеки УПА на 2011-2015 рр.», є розвиток електронних комунікацій та створення електронного інформаційного середовища, яке поступово стає ефективною складовою освітньо-наукової інфраструктури академії. Ключ до цього - використання таких засобів комунікацій як бази даних (БД), електронна бібліотека, архів, електронні публікації, сайт, електронна пошта, віртуальні послуги тощо. Все це активно і послідовно впроваджується бібліотекою протягом останніх 10 років. Серед чисельних інновацій, що відкривають нові можливості для розвитку бібліотеки, найбільш затребуваними є інформаційні комунікаційні технології, саме в цьому вбачається стратегічний напрям розвитку бібліотеки. Використання нових комунікацій обумовлений зростанням обсягів інформаційних потоків, що вимагає від бібліотеки створення і впровадження

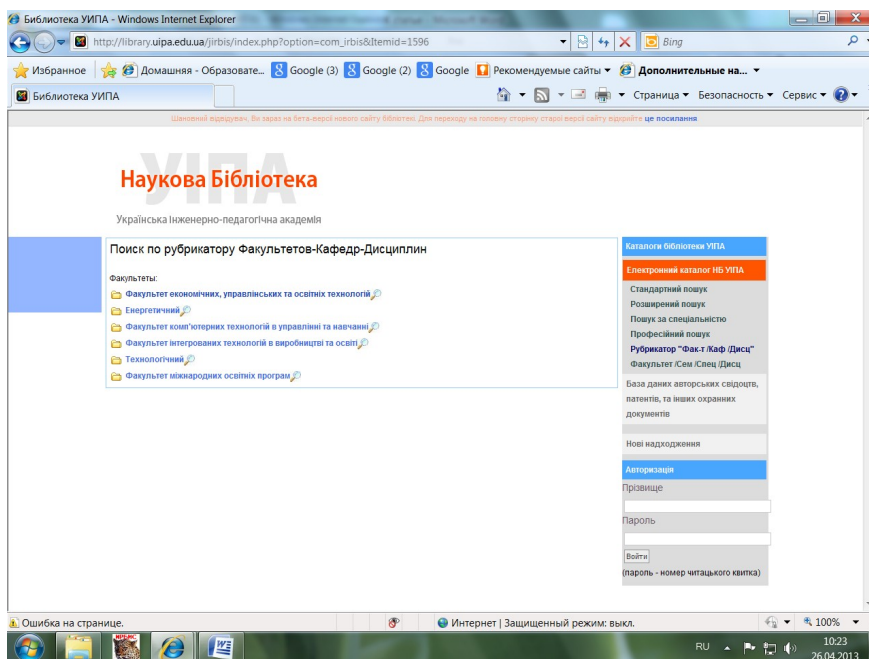
принципово нової системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів.

Входження бібліотеки у світовий інформаційний простір пов'язане з розміщенням в мережі Інтернет власних та наданням доступу до світових інформаційних ресурсів. Основним інформаційним ресурсом бібліотеки власної генерації та одним із сучасних засобів наукової комунікації є бібліотечний сайт (<http://library.uipa.edu.ua/>), який надає користувачеві інформацію про ресурси бібліотеки та її багатогранну діяльність, забезпечує доступ до ресурсів власної електронної бібліотеки і мережі Інтернет.

Електронна бібліотека – ефективна форма інформаційно-бібліотечного забезпечення освіти та науки в академії, основним завданням якої є формування фонду електронних документів, їх зберігання, оновлення та надання доступу користувачам. Це унікальний ресурс, що надає можливість доступу до електронного каталогу (ЕК) бібліотеки та повнотекстових документів цілодобово, і в цьому полягає його головна перевага. Як викладачі, так і співробітники бібліотеки бачать великий потенціал електронної бібліотеки насамперед у забезпеченні віддаленого доступу до навчального ресурсу. Всього електронна бібліотека нараховує 18 БД, з яких 7 є власної генерації, - це бібліографічні та повнотекстові БД. До найважливішого ресурсу електронної бібліотеки належить ЕК з повнотекстовими БД. Створений як єдина БД, він відображає всі види документів, що надходять до фондів бібліотеки, містить аналітичні проблемно-орієнтовані БД, БД «Книгозабезпеченість». Обсяг ЕК складає близько 100 тис. записів, його затребуваність зростає з кожним роком, за останній рік зафіксовано 82,7 тис. звернень користувачів.

Кожна бібліотека вищого навчального закладу розуміє важливість і актуальність для навчального закладу своєчасного формування навчально-освітнього ресурсу з метою оперативного інформаційного забезпечення навчального процесу. Тому особливе значення в системі комунікацій бібліотеки з питань книгозабезпеченості мають рубрикатори «Факультет-Кафедра-Дисципліна» та «Факультет-Кафедра-Семестр-Дисципліна», вони створюються на основі БД «Книгозабезпеченість» і надаються користувачеві в ЕК на бібліотечному сайті.

Рубрикатори дозволяють викладачеві отримувати якісно нову інформацію зі всіх питань забезпеченості навчального процесу навчальною літературою, сприяють розвитку партнерства з підрозділами академії з питань формування навчальних ресурсів, створенню комфортного інформаційного середовища.

Окремим інформаційним ресурсом є бібліографічна БД «Авторські свідоцтва, патенти та інші охоронні документи», яка містить близько тисячі записів на документи, що зареєстровані з часів заснування Українського заочного політехнічного інституту.

Удосконаленню інформаційної роботи бібліотеки, її наукової і видавничої діяльності сприяє БД «Праці вчених УІПА», яка містить інформацію про всі публікації вчених незалежно від їх наявності у фонді бібліотеки; ця база нараховує 16,8 тис. записів.

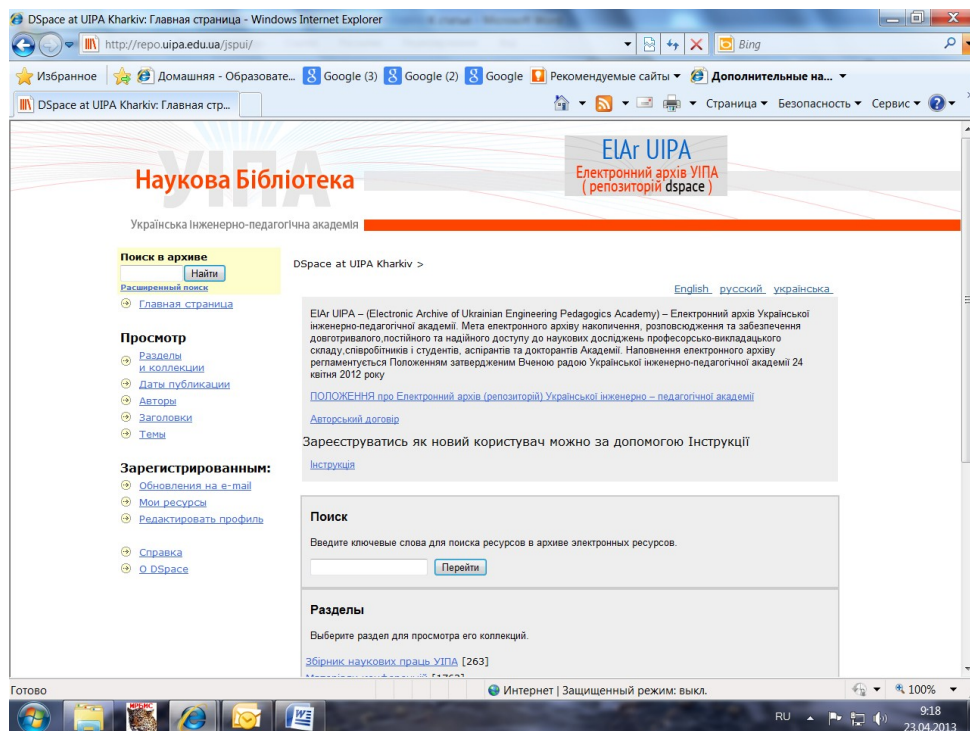
Повнотекстові БД власної генерації представлені наступними базами, частина яких доступна через ЕК:

- електронні навчально-методичні видання кафедр;
- автореферати дисертацій, що захищені вченими УІПА;
- електронний архів (репозиторій) УІПА;

- БД фахових видань академії: збірники наукових праць «Проблеми інженерно-педагогічної освіти» та «Машинобудування»;
- БД «Вища освіта в світлі європейських реформ».

Активним попитом студентів користуються повнотекстові документи БД електронних навчально-методичних видань кафедр академії, розміщених в ЕК, кількість яких нараховує 2,5 тис. документів. Щорічно через сайт бібліотеки здійснюється близько 3-х тис скачувань документів з цієї БД. Розпочато роботу по створенню в ЕК повнотекстової БД авторефератів дисертацій, захищених вченими УІПА.

За ініціативою керівництва бібліотеки створено і розміщено на бібліотечному сайті електронний архів (репозиторій) УІПА - EIAr UIPA – (Electronic Archive of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy (<http://uiipa.edu.ua/jspui/>), завданням якого є інтеграція академії у систему наукових комунікацій, поширення професійних контактів науковців, підвищення індексу цитування їх публікацій, зростання популярності академії у науковому суспільстві. Репозиторій УІПА є платформою для наукових публікацій викладачів і студентів академії шляхом їх розміщення у глобальній мережі. Репозиторій створено у минулому році, він нараховує 2,3 тис. документів, звернень за останній рік зафіксовано близько 11 тис.

З метою підтримки основних напрямків науково-дослідницької діяльності академії з питань стратегії та методології розвитку інженерно-педагогічної освіти на сайті бібліотеки функціонує галузевий інформаційний ресурс з єдиною точкою доступу «Інженерно-педагогічна освіта». Зручний сервіс, доступний інтерфейс, інформативно наповнені галузеві бази – все це

сприяє глибокому інформаційному обслуговуванню користувачів та наданню якісно нових можливостей доступу до інформації.

Формування інформаційних ресурсів здійснюється з використанням корпоративних форм роботи. Створення ЕК здійснюється в межах спільної роботи з провідними бібліотеками України: ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського за участю у проекті «Корпоративний аналітичний розпис періодичних видань з питань педагогіки і психології» та з Дніпропетровською обласною науковою бібліотекою за участю у проекті «Придніпровський корпоративний каталог». Для БД «Наукова періодика України» НБУ ім. В.І. Вернадського виконується аналітико-синтетична обробка та надаються повні тексти фахових видань академії «Проблеми інженерно-педагогічної освіти» і «Машинобудування». В межах корпоративного проекту «E-Catalog України» надається у хостінг ЕК бібліотеки. Цей проект дозволяє користувачеві одночасно користуватися електронними каталогами бібліотек України, Росії, світу та їх повнотекстовими БД. Корпоративність при формуванні інформаційних ресурсів підвищує рівень повноти інформації, забезпечує великі можливості по її доступності.

В роботі з інформаційного забезпечення користувачів використовуються передплатні повнотекстові БД. Це законодавча БД «Ліга-Еліт» (мережевий варіант) та БД РЖ ВІНІТІ з профілю підготовки спеціалістів в УПА (10 БД на CD). У читальному залі бібліотеки, де створено автоматизовані робочі місця для користувачів, налагоджено доступ до реферативних БД ВІНІТІ шляхом інсталяції всіх випусків на сервері залу. БД «Ліга-Еліт» надається користувачеві у відділі наукової інформаційно-бібліографічної діяльності.

Доступ до інформаційних ресурсів електронної бібліотеки здійснюється з дотриманням Закону України «Про авторське право і суміжні права». На сьогоднішній момент розвиток електронної бібліотеки є одним із пріоритетних напрямків діяльності бібліотеки. Тільки доступність інформації, створення однаково комфортних умов для її використання і студентам і викладачам академії забезпечують можливість для підвищення освітнього та наукового потенціалів кожному користувачеві бібліотеки.

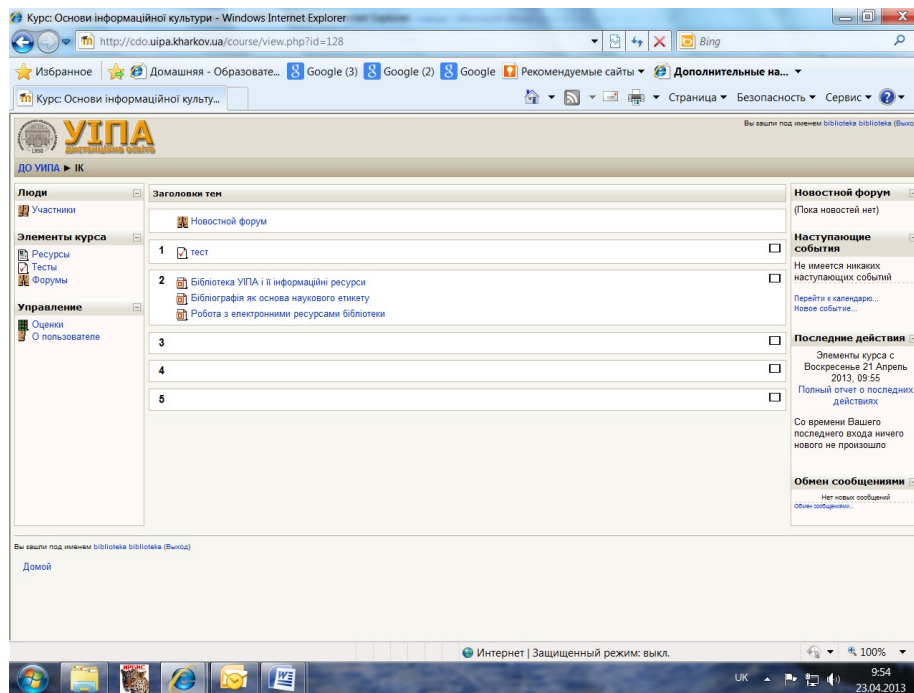
Щороку через освітню мережу «УРАН» та «Інформатіо-Консорціум» бібліотека отримує тріал-доступи до електронних колекцій наукової періодики та БД провідних видавництв світу. Отримано і користуються попитом науковців академії тестові доступи до електронних ресурсів видавництва Institute of Physics Publishing (IOP Publishing), до БД компанії EastView, Euromonitor International (дослідження Британської компанії), БД ProQuest, тематичних БД EBSCO, Springer.

Вже кілька років поспіль Наукова бібліотека працює з БД порталу POLPRED.com, який надає доступ до оглядів ЗМІ російською мовою, що поповнюється щоденно, до текстів 380 тис. кращих статей із сотень інформагенцій та ЗМІ з усього світу за 15 років. За останні 5 років співпраці користувачами академії використано і завантажено близько 6 тис. документів цієї БД.

Вперше у минулому році користувачам бібліотеки було надано доступ до ЕБС «БібліоРоссіка». Це унікальний російськомовний проект, де представлено сучасну академічну літературу з гуманітарних наук в електронному вигляді.

Бібліотека як провайдер інформаційних потоків, що постійно зростають та швидко змінюються, зобов'язана навчати користувачів основам інформаційної культури, формувати інформаційно-бібліографічну грамотність студентів, популяризувати свої електронні ресурси. Проведене у цьому році експрес-анкетування студентів показало, що тільки 20% опитаних студентів користуються повнотекстовими документами з електронної бібліотеки, більшість студентів користуються друкованими виданнями з бібліотечних фондів, яких частіше за все не вистачає. При цьому Інтернет-ресурсами та інформацією бібліотечного сайту користуються 90,5% студентів. З метою популяризації власних електронних ресурсів, формування сучасних навиків інформаційної культури, подолання стереотипів і упереджень, інертності користувачів бібліотека проводить заняття зі студентами перших курсів, спеціалістами, магістрами, аспірантами, викладачами. Для кожної категорії слухачів розроблено окремі слайд-лекції, у т. ч. для іноземних студентів – російською мовою. Крім того, для студентів-першокурсників розроблено віртуальну екскурсію бібліотекою, яка знайомить студентів з усіма структурними підрозділами бібліотеки, їхніми функціями і основними завданнями по обслуговуванню читачів, детально висвітлює можливості використання електронних ресурсів бібліотеки у навчанні. Для аспірантів академії проводяться інформаційні години з питань користування тестовими іноземними БД.

З метою самостійного опанування основами інформаційної культури для студентів заочної форми навчання на сайті академії в розділі «Дистанційна освіта» функціонує курс «Основи інформаційної культури», де представлено навчальні презентації в програмі PowerPoint: Ч. 1 ~~«Наукова бібліотека УНПА і її інформаційні ресурси»~~, Ч. 2 ~~«Бібліографія як основа наукового етикету»~~, ~~Ч. 3 «Робота з електронними ресурсами бібліотеки»~~, а також тестові завдання для самоперевірки знань.

Бібліотека підтримує безперервний зв'язок з існуючими і потенційними користувачами. Принципово новою формою міжособистісних стосунків персоналу бібліотеки та користувачів є віртуальна довідкова служба, яка діє на сайті бібліотеки з метою виконання разових запитів віддалених користувачів на основі довідково-пошукового апарату бібліотеки, локальних та віддалених електронних ресурсів. Віртуальна довідкова служба надає додаткові можливості по обслуговуванню та самообслуговуванню всіх категорій користувачів бібліотеки.

З 2009 р. бібліотека організовує віртуальні тематичні виставки літератури з метою демонстрації в електронному середовищі творів друку з фондів бібліотеки, електронних ресурсів. На сайті бібліотеки організовано та представлено виставки на допомогу навчальній, науковій, виховній роботі.

Вагомим елементом в системі інформаційно-комунікаційних процесів є електронна доставка документів, яка дозволяє пересилати електронні копії статей, розділів книг з фондів бібліотеки віддаленим користувачам на їх запити. На цій основі здійснюється вибіркове розповсюдження інформації, що спрямоване на інформування кафедр академії за їх тематикою (23 теми), а також диференційоване обслуговування керівництва академії - ректорату, деканів (12 тем). Все частіше спілкування з представниками кафедр здійснюється електронною поштою.

З 2008 р. розпочато автоматизацію обслуговування користувачів на абонементі і в читальному залі бібліотеки. Щорічно бібліотека обслуговує близько 20 тис. користувачів, віддалених – 25,7 тис. (за індивідуальними IP-адресами). Автоматизоване обслуговування дозволяє користувачеві, не відвідуючи бібліотеку, знайомитися через сайт бібліотеки з її ЕК, через авторизацію здійснювати попереднє замовлення необхідних документів, отримувати доступ до навчального повнотекстового ресурсу, переглядати

власний читацький формуляр. Завдяки QR-коду на читацькому квитку користувач має можливість швидко зайти на сайт Наукової бібліотеки.

Суттєвою перевагою електронних комунікацій є значне поширення кола користувачів, а також годин обслуговування бібліотеки - сайт з віртуальними ресурсами і послугами є доступним користувачеві 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Кількість відвідувань сайту зростає з кожним роком, якщо у 2011 р. показник відвідувань сайту в цілому склав 6,1 тис., а сторінок сайту – 34,5 тис., то вже у 2012 р. ці показники склали: кількість відвідувань сайту - 39 тис., відвідувань сторінок сайту - 152 тис.

Надзвичайно перспективним та ефективним засобом входження бібліотеки у світовий інформаційний простір є розміщення інформації в YouTube – найпопулярнішому відеохостінзі у світі - про бібліотеку, її досягнення і послуги. Вже підготовлено і розміщено відеоролики «Наукова бібліотека УПА», «Фотографія одного дня Наукової бібліотеки УПА», готується новий відеоролик «Науковій бібліотеці УПА – 55». Інформацію про бібліотеку, її історію, структуру, фонди, довідково-бібліографічну та наукову діяльність, шляхи та засоби впровадження новітніх інформаційних технологій представлено у Вікіпедії трьома мовами: російською, українською, англійською.

Можливість користуватися електронними ресурсами студентам та викладачам реалізована в читальному залі бібліотеки, який частково виконує функції електронного читального залу. До послуг користувачів встановлено 10 робочих місць із сервером, підключеним до мережі Інтернет, є можливість використовувати Wi-Fi-технології. На робочих столах комп'ютерів організовано і постійно оновлюються тематичні профільні папки, в яких відібрано матеріали Інтернет-ресурсів за тематикою спеціальностей академії.

Наукова бібліотека УПА перебуває у постійному пошуку нових підходів до процесу обслуговування користувачів, шляхів інноваційного розвитку та удосконалення своєї діяльності, розширюючи спектр бібліотечно-інформаційних послуг. Впевнені кроки бібліотеки у світовому інформаційному просторі свідчать про стабільність її роботи і надійність як каналу сучасних комунікацій.

Література:

1. Баркова, О. В. Формирование электронной библиотеки как направление развития научной коммуникации. - Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05bovrnk.html>
2. Тихонова, Л. Н. Система научных коммуникаций и библиотеки. - Режим доступа: www.dvinaland.ru/culture/site/Publications/EoC/EoC2006-3/11.pdf
3. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках [Текст] : матеріали Всеукраїн. наук.-практ. конф., 28 березня 2012 р., [м. Харків] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Наук. б-ка Харків. держ. ун-ту харчування та торгівлі, Наук. б-ка Харків. нац. ун-ту радіоелектроніки, Асоц. сучасних інформ.-бібл. технологій; голова оргком. Л. Д. Льовшина ; організац. ком.: Т. Б. Грищенко, В. П. Жукова. - Х. : ХДУХТ, 2012. - 106 с.

4. Рогова, П.І. Інноваційна діяльність освітянських бібліотек в епоху цивілізаційних змін // Педагогіка і психологія. – 2011. - №1(70). – С. 115-124.
5. Современная электронная библиотека вуза: движение от становления и развития к соответствию ожиданиям / Э.А. Котляр, Д.Ю. Гужеля, Ю.В. Петрова, Н.А. Полихина – Режим доступа
http://www.aselibrary.ru/datadocs/doc_820ku.pdf